

САРДАК А.П.,

*студентка спеціальності «Журналістика»
Національного університету «Запорізька політехніка»;*

ПАНЧЕНКО С.А.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

ПУБЛІЦИСТИКА МИКОЛИ МІХНОВСЬКОГО: ПЕРЕГУКИ МИНУЛОГО ІЗ СЬОГОДЕННЯМ

Сьогоднішні непрості часи, які переживає наша держава, спонукають посилення інтересу до історичних джерел здобуття української притомності, відновлення державницької ідеології. Одним із достойників на цьому шляху, ідеологом українського націоналізму був Микола Іванович Міхновський (1873–1924). Через політичну кон'юнктуру радянської історіографії, ім'я Міхновського доволі значний час не було відомо в аналах української історії, однак згодом неординарність поглядів, вплив його діяльності на український суспільно-політичний рух

спричинили значну увагу до нього. До того ж, попри активну громадсько-політичну діяльність, заслуговує на увагу й авторська публіцистика, яка репрезентує в цілому журналістику початку XX століття, і яка відгукується сьогодні як ніколи у боротьбі за існування нації.

У 1890 р. Міхновський став студентом юридичного факультету Київського університету. Людина енергійна і діяльна, він не міг обмежитися академічними заняттями і залишитись осторонь громадсько-політичного життя. Микола не вагався: усім своїм попереднім життям він був підготовлений до вибору на користь національної ідеї. Він став членом української студентської громади, яка мала близькі стосунки з О. Кониським і В. Антоновичем. Радикально настроєний молодий студент шукав однодумців, і зовсім не випадково у 1891 р. він став активним членом таємної організації, яка оголосила своєю метою здобуття національної свободи, побудови власної державності. На честь Кобзаря організація була названа «Братством тарасівців». Головними засадами цієї організації стали: «...самостійна суверенна Україна соборна, ціла й неподільна, від Сяну по Кубань, від Карпатів по Кавказ, вільна між вільними без пана й без хама, в будучому без класової боротьби, федеративна всередині, гетьман, як президент, і пан». «Братство тарасівців» швидко опинилося в полі зору царської поліції, яка замах на «єдину і неділиму» сприймала як один із найтяжчих державних злочинів.

У січні 1900 року Микола Міхновський взяв участь у створенні Революційної Української партії. Українська народна партія (УНП), заснована на початку 1902 р. М. Міхновським, об'єднала прихильників націоналізму та ідеї боротьби за створення національної незалежної держави [4]. У лютому 1900 р. молодий харківський адвокат виступив перед молодіжною аудиторією на нелегальних шевченківських святах, де заявив про необхідність збройної боротьби за права українського народу. Відразу зі створенням УНП Міхновський пише «Десять заповідей для УНП»:

1. Одна, єдина, неподільна від Карпат аж до Кавказу Самостійна, Вільна, Демократична Україна – Республіка робочих людей – оце національний всеукраїнський ідеал. Нехай кожна українська дитина пам'ятає, що вона народилась на світ на те, щоб здійснити цей ідеал.

2. Усі люди твої браття, але москалі, ляхи, угри, румуни та жида – се вороги нашого народу, поки вони панують над нами й визискують нас.

3. Україна для українців! Отже вигонь звідусіль з України чужинців – гнобителів.

4. Усюди й завжди живи українською мовою. Хай ні дружина твоя, ні діти твої не поганяють твоєї господи мовою чужинців-гнобителів.
5. Шануй діячів рідного краю, ненавидь його ворогів, зневажай перевертнів-відступників, і добре буде цілому твоєму народові й тобі.
6. Не вбивай Україну своєю байдужістю до всенародних інтересів.
7. Не зробишся ренегатом-відступником.
8. Не обкрадай власного народу, працюючи на ворогів України.
9. Допмагай своєму землякові поперед усіх, держись купи.
10. Не бери собі дружини з чужинців, бо твої діти будуть тобі ворогами, не приятелюй з ворогами нашого народу, бо тим додаєш їм сили й відваги [1].

Не можна не провести паралелі цього декалогу апостола української державності Міхновського із сьогоденням і не відзначити, наскільки актуальними зараз видаються гасла більш ніж сторічної давнини..

1904 року Міхновський був серед тих, хто організував підрив пам'ятника Пушкіну у Харкові (щоправда, тоді пам'ятник, незважаючи на вибух, вистояв). У листівці бойової організації «Оборона України» йшлося: «Цієї ночі зривано монумент, виставлений поету Пушкіну в місті Харкові на Театральній площі. Цим ми заявляємо московському суспільству і правительству ось що: 1) На території Слобідської України, традиції якої сягають аж до славних часів Гетьмана Богдана, не має бути нікому ніякого монументу з чужинців. Пушкін був цілковито діячем для московського народу і ніякої культурної ваги для нас не має, хіба тільки нікчемної деморалізуючої... 2) Хай знає московське суспільство, що пам'ятник Пушкіну не має собі місця на Україні ще і тому, що наш національний геній – поет Шевченко...» [2]. Після майже півтора сторіччя це стало мейнстрімом в Україні...

На прохання лідерів РУП Міхновський пише публіцистичний текст своєї промови «Самостійна Україна» (1900), що певний час слугував програмою партії. Виклавши у брошурі «Самостійна Україна» політичну концепцію створення незалежної Української держави з її подальшим вдосконаленням у наступні роки, М. Міхновський розробив нову ідеологію, в основі якої лежали національна єдність та національні інтереси. Завдяки такому підходові він стає основоположником нової політичної течії – українського націоналізму як руху за захист національних прав та інтересів.

Класичні й часто цитовані у сучасних дослідженнях сім запитань на початку розкривають суть всієї промови: «...Яким правом російське

правительство поводить ся з нами на нашій власній території, наче зі своїми рабами? Яким правом відносно нас, тубільців своєї країни, видано закон з 17 травня 1876 року, що засуджує нашу національність на смерть? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено винятково росіян або змоскалізованих ренегатів? На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народові? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів? Яким правом правительство російське здерті з нас гроші витрачає на користь російської нації...? І, нарешті, найголовніше: чи має право царське правительство взагалі видавати для нас закони, універсали та адміністраційні засади?» [1].

Брошура Міхновського була першою спробою оформити скривджені національні почуття українців у рамках політичної програми. Власне, її важко назвати програмою, бо питання тактики і стратегії політичної боротьби окреслені в «Самостійній Україні» дуже побіжно. Скоріше, ми можемо розглядати твір Міхновського як дзеркало тих переживань, які нуртували в свідомості молодих українців, окриленіх ідеями національного визволення напередодні революційних потрясінь початку ХХ століття. Звідси – переважаючий вплив емоційного чинника, певний брак неупередженого аналізу, виразні шовіністичні акценти [5].

Головним ворогом України М. Міхновський вважав Росію. Він застерігав захоплених соціалістичними ідеями земляків, що навіть у разі повалення самодержавства Україна залишиться в колоніальному стані, якщо не вийде зі складу імперії під час революції. М. Міхновський пропонував йти до незалежності протореними шляхами західних країн, використовуючи творчі потенції націоналізму європейського типу.

Констатуючи трагічний факт бездержавності України, автор брошури робить висновок: «Над нами висить чорний стяг, а на ньому написано: смерть політична, смерть національна, смерть культурна для української нації!..» [1]. Міхновський не обурюється закидом, що український народ, мовляв, некультурний, безсилий та інертний, а навпаки, розцінює цей закид як «найліпший, наймогутніший, найінтенсивніший аргумент і підставу того, щоб політичне визволення нашої нації поставити своїм ідеалом!» [1]. Лозунг «Україна для українців», трактувався таким чином, що саме український народ має бути господарем на власній землі.

Перу публіциста належить також праця «Основний Закон Самостійної України» – це конституційний проєкт, що був за своїм

змістом, структурою, методикою викладу класичним «представником» першої хвилі конституцій (конституційно-правових доктрин).

У низці теоретичних брошур, статей, як от «Справа української інтелігенції в програмі УНП», «Робітниче свято 1 Мая», «Націоналізм і космополітизм», передвиборчих відозвах «Вибори до Думи Державної», «До українського громадянства...» та інших автор не відступав від своїх ідеологічних переконань, відзначаючи непереборну силу націоналізму, і водночас усвідомлюючи брак цього розуміння серед широкого загалу.

У цілому, журналістська діяльність М. Міхновського суголосна бурхливому часу початку століття. У вересні 1905 р. Українська народна партія (УНП) видала єдине число часопису «Самостійна Україна», в якому активну участь брав харківський адвокат. М. Міхновський однозначно закликав до боротьби, що мала початися негайно і тривати до повної перемоги. Він писав: «Ми будимо приспані, прибиті, порізнені сили українського народу, організуємо їх, переводимо в чин і життя, велику спільну силу українства направляємо на здобуття Самостійної України. Самостійна Україна повинна бути тим великим, повним глибокого і широкого змісту словом, в якому зосереджуються всі думки і бажання рабів, щоб бути свідомими, невільників, щоб бути вільними, злидарів, щоб бути маючими, упосліджених, щоб бути рівними, зневажених, щоб бути гідними, всіх українців, щоб бути вільними людьми... Хай всім борцям за визволення свого народу світить сонце Самостійної України! [1]. Досить дивно було сподіватися на те, що у морально не сформованому українському суспільстві подібні заклики знайдуть підтримку. Крім єдиного числа часопису «Самостійна Україна», Міхновський долучився до видання тижневика «Хлібороб» (1905), редагував часописи «Слобожанщина», «Запоріжжє» (1906), харківський тижневик «Сніп» (1912) та ін.

М. Міхновський став не тільки теоретиком нової політичної течії, а й її безпосереднім лідером. Його активність зумовила появу організованого українського самостійницького руху із яскраво вираженою державно-національною ідеологією. Микола Міхновський, як у колі свої сучасників, так і теперішніх нащадків, залишився не завжди зрозумілою, складною та неординарною особистістю – він захоплював і викликав роздратування, і своїми поглядами та поведінкою не вписувався у звичні стереотипи. Ідеї М. Міхновського випереджали свій час, але сьогодні мають стати тим гаслом, із яким ми повинні здобути перемогу і вигнати загарбника з нашої землі, бо так пророче звучать слова видатного державника: «Доки хоч на однім

клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелігенція не покладе оружжя, доти всі покоління українців йтимуть на війну».

Всебічна діяльність та віддане служіння народу заслуговує на повагу та вдячність видатному діячеві Миколі Міхновському у непростий для українців час, яким вже пора навчитися усвідомлювати уроки історії.

Список використаних джерел

1. Міхновський М. Самостійна Україна. URL: https://mnk.org.ua/media/filer_public/e2/38/e2382cc5-d0ee-4490-b5ee-d81bc6de9197/mykolamikhnovskyi-samostiinaukraina.pdf
2. Паламарчук М. Націоналіст, який випереджав час. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/amp/post/15207>
3. Петрій І. Перший ідеолог самостійної України: 7 правил життя Миколи Міхновського. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/potreba-borotbi-viplivaie-z-faktu-nashogo-natsionalnogo-isnuvannia-7-pravil-zhittia-mikoli-mikhnovskogo/>
4. Турченко Ф. Микола Міхновський: життя і слово: монографія. Київ : Генеза, 2006. 318 с.
5. Українська державність у XX столітті (історико-політологічний аналіз). URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r02.htm>